

פרשת האזינו תשפ"ז. גליון מס' 125

חומש רס"י משולב

פרשת האזינו, דברים לב (א - נב), נ"ב פסוקים

פרק לב

(א) האזינו השמים ואדברה ותשמע הארץ אמרתי:

האזינו השמים. שאני מתרה בהם בישראל וזהו אחת עדים בדבר, שכן אמרתי להם שאתם תהיו עדים, וכן ותשמע הארץ. ולמה העיד בהם שמים וארץ, אמר משה - אני בשר ודם, למחר אני מת, אם יאמרו ישראל לא קבלנו עלינו הברית מי בא ומכחיש, לפיכך העיד בהם שמים וארץ, עדים שהן קיימים לעולם. ועוד, שאם יזכו יבואו העדים ויתנו שכרם, הגפן תתן פריה, והארץ תתן יבולה, והשמים יתנו טלם. ואם יתחייבו, תהיה בהם יד העדים תחילה, (לעיל יא, יז) ועצר את השמים ולא יהיה מטר והאדמה לא תתן את יבולה, ואחר כך ואבדתם מהרה, על ידי האומות:

(ב) יערף במטר לקחי - זו היא העדות שתעידו שאני אומר בפניכם, תורה נתתי לישראל שהיא חיים לעולם כמטר זה שהוא חיים לעולם, כאשר יערפו השמים טל ומטר. יערוף. לשון נטיפה, וכן (לקמן ג, כח) יערפו טל, (תהלים סה, יב) ירעפון דשן, תגל בטרל אמרתי, תזל כטל. שהכל שמחים בו, לפי שהמטר יש שהן עצבים, כגון הולכי דרכים ומי שהיה בורו מלא יין.

בשערים על־דשא, כשעירים. לשון (תהלים קמח, ח) רוח סערה, כתרומתו כרוחי מטרא. מה הרמות הללו מחזיקים את העצבים ומגדלין אותם, אף דברי תורה מחזיקין את לומדיהן ומגדלין אותם. דשא. דאדרי"ץ (נאמחיה) עניפת הארץ מכוסה בירק, וברביבים טיפי מטר. ונראה לי על שם שירה כחן נקרא רביב, כמה דלת אמר (בראשית כא, כ) רובה קשת על־י עשב. קלח אחד קרוי עשב, וכל מין ומין לעצמו קרוי עשב: **

(ג) כי שם יקוק אקרא הבן גדל לאלהינו: כי שם ה' אחרא. הרי כי משמש בלשון כאשר, כמו (ויקרא כג, י) כי תבואו אל הארץ, כשחקרא ואזכיר שם ה', אחת הבו גודל לאלהינו וברכו שמו. מכאן אמרו שעונין ברוך שם כבוד מלכותו אחר ברכה שבמקדש:

(ד) הצור תמים פעלו אף על פי שהוא חזק, כשמביא פורענות על עוברי רעונו, לא בשטף הוא מביא, כי אם בדין כי תמים פעלו, כי בל־דרכיו משפט, אל אמונה לשלם לנדיקים דקתם לעולם הבא. ואף על פי שמאחר את תגמולם, סופו לאמן את דבריו, ואין עול אף לרשעים משלם שכן דקתם בעולם הזה, צדיק וישר הוא. הכל מזדיקים עליהם את דינו, וכך ראו וישר להם. לדיק מפי הבריות, וישר הוא וראוי להזדיקו:

(ה) שחת לו לא בניו מומם,

שחת לו וגו'. כתרומתו חבילו להון ולא ליה. בניו מומם. בניו היו והשחתה שהשחיתו היא מומם. בניו מומם. מומם של בניו היה ולא מומם, דוד עקש עקום ומעוקל, כמו (מזכר ג, ט) ואת כל הישרה יעקשו, ובלשון משנה חולדה ששיניה עקומות ועקושות ופתלתל. אנטורטילי"ש (פתלתל) כפתיל הזה שגודלין אותו ומקיפין אותו סביבות הגדיל. פתלתל מן החיכות הכפולות, כמו

ירקרה, אדמדם (ויקרא יג, מט), סחרחר (תהלים לח, יא), סגלגל (מלכים א' ז, כג):

(ו) הִלִּיקוּק תגמלו־ זאת לשון חימה, וכי לפניו אחס מעצביו, שיש בידו ליפרע מכם ושהטיב לכם בכל הטובות, עם נבל ששכחו את העשוי להם ולא חכם להבין את הטובות שיש בידו להטיב ולהרע, הלא־הוא אביד קננד שקננד, שקננד בקו הסלעים ובארץ חזקה, שתקננד בכל מיני תקנה, הוא עשיר אומה באומות ויבננד. אחרי כן בכל מיני בסיס וכן. מכם כהגים מכם נביאים ומכם מלכים, כך שהכל תלוי בו:

שני

(ז) זכר ימות עולם מה עשה בראשונים שהכעיסו לפניו בינו שנות דר־ ודר דור אנוש שהאף עליהם מי אוקיטו, ודור המבול ששטפם. דבר אחר - לא נתתם לבצכם על שעבר, בינו שנות דור ודור להכיר להבא שיש בידו להטיב לכם ולהגחיל לכם ימות המשיח והעולם הבא. שאל אביד אלו הנביאים שנקראים אבות, כמו שנאמר באלהיו (מלכים ב' ב, יב) אבי אבי רכב ישראל ויגדך, זקניך אלו החכמים ויאמרו לך. הראשונות:

(ח) בהנחל עליון גוים כשהגחיל הקדוש ברוך הוא למכעיסיו את חלק נחלתו, האופן ושטפם בהפרידו בני אדם יצב גבולת עמים כשהפיץ דור הפלגה היה בידו להעבירם מן העולם ולא עשה כן, אלא יצב גבולות עמים, קיימם ולא אבדם, למספר בני ישראל. בשביל מספר בני ישראל שעתידיים ללכת מצוי שם, ולמספר שבעים נפש של בני ישראל שירדו למצרים, האיצ גבולות עמים שבעים לשון:

(ט) כי חלק יקוק עמו יעקב חבל נחלתו. למה כל זאת, לפי שהיה חלקו כבש ביניהם ועמיד ללכת. ומי הוא חלקו, עמו. ומי הוא עמו, יעקב חבל נחלתו, והוא השלישי באבות, המשולש בשלש זכויות, זכות אבי אביו וזכות אביו וזכותו, הרי שלשה, כחבל הזה שהוא עשוי בשלשה גדילים. והוא ובניו היו לו לנחלה, ולא ישמעאל בן אברהם, ולא עשו בנו של יצחק:

(י) ימצא־הו בארץ מדבר אותם מלא לו נאמנים בארץ המדבר, שקבלו עליהם תורתו ומלכותו ועולו, מה שלא עשו ישמעאל ועשו, שנאמר (לקמן ג, ב) ורחם משעיר למו הופיע מהר פארן, ובתהו ילל ישמון ארץ איה ושממה, מקום יללת תנינים וזנות יענה, אף שם נמשכו אחר האמונה, ולא אמרו למשה היך נלך למדברות מקום איה ושממון, כענין שנאמר (ירמיה ב, ב) לכתך אחרי במדבר, יסבבנהו שם סבבם והקיפם בעננים וסבבם בגלים לארבע רוחות וסבבן בתחתית ההר, שפכו עליהם כגיגית, יבוננהו שם בתורה ובינה, יצדנהו מנחש שרף ועקרב ומן האומות באישון עינו. הוא השחור שבעין, שהגמור יואל הימנו. ואונקלוס תרגם ימאלהו - יספיקהו כל רכבו במדבר, כמו (במדבר יא, כב) ומאל להם, (ויחשע יז, טז) לא יפגל לנו ההר. יסבבנהו. אשרינון סחור סחור לשכיניה, אהל מועד באמצע וארבעה דגלים לארבע רוחות:

(יד) **חַמָּאֵת בְּקָר וְחֶלֶב צֹאן חֶלֶב** שֶׁל אֵל, וְכִשְׁהוּא דְּבֹק נְקוּד חֶלֶב, כְּמוֹ (שְׁמוֹת כג, יט) בְּחֶלֶב אֲמֹ, עֲדֵי חֶלֶב בְּרִים כְּבִישׁ וְאֵילִים כְּמִשְׁמֵנו **בְּגִי-בִשָּׁן** שְׁמִים הֵיוּ וְעִתּוּדִים עֲדֵי חֶלֶב בְּלִיֹּת חֲטָה חֲטִים שְׁמִים כְּחֶלֶב כְּלִיֹּת וּגְסִין כְּכֹלִיא, וְדָם-עֵנֶב הִיא שְׁמֵהּ יִין טוֹב וְטַעַם יִין חֲשׂוֹב תִּשְׁתַּהֲחֶמֶר. יִין בִּלְשׁוֹן אֲרָמִי. חֲמֵר. אִין זֶה שֶׁ דָּבַר, אֵלָּה לְשׁוֹן מִשְׁוֹבָה בְּטַעַם וְיִנְיָ שֶׁ בִּלְשׁוֹן זֶה וְיִין טוֹב. וְעוֹד יֵשׁ לִפְרָשׁ שְׁנֵי מִקְרָאוֹת הַלָּלוּ אַחֵר תִּרְגֹּם שֶׁל אֲוִנְקָלוֹס אֲשֶׁרֵינוּ עַל תּוֹקֵפִי אֲרַעֲא וְגו':

(להלן התרגום אונקלוס - יג) אֲשֶׁרֵינוּ עַל תְּקִפִּי אֲרַעֲא וְאֲוִנְקָלוֹס בְּזֵית סְנִיאִהוֹן וְיֵהֵב לְהוֹן בְּזֵית שְׁלִיטִי קְרוּיֹן וְנִכְסִי יִתְגִּי בְּרִיֹן תְּקִיפִין: (יד) וְיֵהֵב לְהוֹן בְּזֵית מְלִיָּהוֹן וְשְׁלִיטִיָּהוֹן עִם עוֹתֵר רִבְרִיָּהוֹן וְתִקְפִּיָּהוֹן עִמָּא דְּאֲרַעֲהוֹן וְאֲחִסְנִתָּהוֹן עִם בְּזֵית חִילִיָּהוֹן וְיִמְשִׁרִיתָהוֹן וְדָם גְּבִרִיָּהוֹן יִתְשַׁד בְּמִיָּא:

(טו) וְיִשְׁמֵן יִשְׂרָאֵל וְיִבְעֹט שְׁמֵנָהּ עֲבִית לְשׁוֹן עוֹבֵי בְּשִׁית כְּמוֹ כְּסִית, לְשׁוֹן (איוב טו, כז) כִּי כִסָּה פָּנָיו בְּחֶלֶב, כֹּאֲדָם שְׁמֵן מִבְּפָנָיו וְכִסְלוֹ נִכְפָּלִים מִבְּחוּץ, וְכֵן הוּא אֹמֵר (שם) וַיַּעַשׂ פִּימָה עָלָיו כֶּסֶל. כְּסִית. יֵשׁ לְשׁוֹן קֹל בִּלְשׁוֹן כְּסוּי, כְּמוֹ (משלי יב, טז) וְכֹסֶה קֶלֶן עֵרוֹם. וְאֵם כְּתֹב כְּסִית דְּגוֹשׁ הִיא נִשְׁמַע כְּסִית אֵת אַחֲרִים, כְּמוֹ (איוב טו, כז) כִּי כִסָּה פָּנָיו, וַיִּשֹׁשׂ אֶלְיָה עֲשָׂהוּ וְיִנְבֵּל צוּר יִשְׁעָתוֹ. גְּנֵהוּ וּבִיזָהוּ, כְּמוֹ שְׁנֵאֲמֵר (יחזקאל ח, טז) אַחֲרֵיהֶם אֵל הַיֵּכַל ה' וְגו', אִין לֶךְ נְכוּל גְּדוֹל מִזֶּה:

(טז) וְיִקְנֵאָהוּ הַבְּעִיכֵי חֲמֵתוֹ וְקִנְאָתוֹ בְּזִרִים בְּתוֹעֲבָת בְּמַעֲשֵׂים תְּעוּבוֹת, כְּגוֹן מִשְׁכַּב זָכוֹר וּכְשִׁפִּים, שְׁנֵאֲמֵר בְּהֵם תוֹעֲבָה יִבְעִיסָהוּ:

(יז) וַיִּבְחֹו לְשִׁדִּים לֹא אֱלֹהִים כְּתִרְגוֹמוֹ דְּלִית בְּהוֹן כְּרוֹךְ, אִילוֹ הִיא בְּהֵם כְּרוֹךְ לֹא הִיתָה קִנְאָה כְּפֹלָה כְּמוֹ עֲכָשׁוֹ אֱלֹהִים לֹא יִדְעוּם חֲדָשִׁים מִקְרָב בָּאוֹ אִפִּילוֹ הַאֲמוּנוֹת לֹא הֵיוּ רְגִילִים בָּהֶם, גוֹי שֶׁהִיא רוֹאֶה אֲרוּסָה, הִיא אֹמֵר זֶה כֹּל יֵהוּדִי לֹא שְׁעָרוֹם אֲבִתֵּיכֶם. לֹא יִרְאוּ מֵהֶם, לֹא עֲמִידָה שְׁעִרָתָם מִפְּנֵיהֶם. דִּרְךְ שְׁעִרוֹת הָאֵלֶּם לַעֲמוּד מִחֲמַת יִרְאָה, כִּד נִדְרַשׁ בְּסִפְרֵי. וַיֵּשׁ לִפְרָשׁ עוֹד שְׁעָרוֹם לְשׁוֹן (ישעיה יג, כא) וְשַׁעֲרֵים יִרְקוּ שֶׁם, שְׁעִירִים הֵם שְׁדִים, לֹא עֲשׂוֹ אֲבוֹתֵיכֶם שְׁעִירִים הַלָּלוּ:

(יח) צוּר יִלְדֵךְ תִּשְׁשִׁי תִשְׁכַּח. וְרִבּוֹתֵינוּ דִרְשׁוּ, כִּשְׁבָּא לְהִיטִיב לָכֶם אֲחֵם מִכַּעֲסִין לִפְנֵינוּ וּמִתְעִיסִים כְּחוֹ מִלְּהִיטִיב לָכֶם, וְתִשְׁבַּח אֱלֹהִים מִחֻלָּלָהּ. מוֹלִיָּאֵךְ מִרְחָם, לְשׁוֹן (תהלים כט, ט) יִחוּלֵּל אִילוֹת, (שם מח, ז) חִיל כִּיּוֹלָה:

*

רביעי

(יט) וַיִּרְא יִקְוֹק וַיִּנְאֵץ מִבָּעַם בְּנֵי וּבְנֵתָיו:

(כ) וַיֹּאמֶר אֲסִתִּירָה פָּנַי מִמֶּם אֲרַאֲהָ מָה אַחֲרֵיהֶם מֵה תַעֲלֶה בְּהֵם בְּסוֹפֵם בִּי דוֹר תִּתְּפַכֵּת הִמָּה מֵהִפְכִּין רְטוּנִי לְכַעַם, בְּנִים לֹא-אֲמַנִן בָּם. אִין גְּדוּלֵי נְפָקִים בָּהֶם, כִּי הוֹרִיתִים דִּרְךְ טוֹבָה וְסִרוּ מִמֶּנָּה.

אֲמוֹן. לְשׁוֹן (אסתר ב, ז) וַיְהִי אֲמוֹן, נוֹרִיטוֹר"ה בִּלְשׁוֹן זֶה וְיִנְיָ שֶׁ בִּלְשׁוֹן אֲרָמִי (שְׁמוֹת כד, ז) נַעֲשָׂה וְנִשְׁמַע, וְכִשְׁעָה קֶלֶה בְּטָלוֹ הַבְּתַחֲתָם וְעֲשׂוֹ הַעֲגָל:

(כא) הֵם קִנְאוּנִי הַבְּעִיכֵי חֲמֵתִי בְּלֹא-אֵל דִּבְרַר שְׁאִינוֹ אֵלֹהִים בְּעִסּוּנִי בְּהַבְלִיָּהֶם וְאֵלֵי אֲקִנְיָאִם בְּלֹא-עֵם בְּחוֹמָה שְׁאִין לָהּ שֶׁם, שְׁנֵאֲמֵר (ישעיה כג, יג) הֵן אֶרֶץ כְּשִׁדִּים זֶה הָעָם לֹא הָיָה, וְבַעֲשׂוֹ הוּא אֹמֵר (עוֹבַדִּיָּה, ב) בְּזוֹי

(יא) בְּנִשְׁרִי יַעֲיִר קָנָו נִהְגָּם בְּרַחֲמִים וּבְחַמְלָה כְּנִשְׁרִי הַזֶּה רַחֲמֵנִי עַל בְּנֵי וְאִינוֹ נִכְנֵם לִקְנוֹ פְּתוּחִים עַד שְׁהוּא מִקְשָׁק וּמִטְרָף עַל בְּנֵי כְּנַפְיוֹ בֵּין אִילָן לְאִילָן בֵּין שׂוֹכָה לְחִצְרָתָהּ, כִּדִּי שִׁיעוּרוֹ בְּנֵי, וַיְהִי בְּהֵם כֹּחַ לְקַבְּלוֹ. יַעֲיִר קֵנוֹ. יַעוֹרֵר בְּנֵי, עַל-גּוֹזְלָיו יִרְחֹף - אִינוֹ מַכְבִּיד עֲצָמוֹ עֲלֵיהֶם אֵלָּה מִחוּסָף, נוֹגַע וְאִינוֹ נוֹגַע, אֲףִי הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא (איוב לז, כג) 'שְׂדֵי לֹא מִלְּאֲנוּהוּ שְׁנִיאָ כֹח', כִּשְׁבָּא לִיתֵן תּוֹרָה לֹא נִגְלָה עֲלֵיהֶם מִרוּחַ אֲחֵת אֵלָּה מֵאֲרַבֵּעַ רוּחוֹת, שְׁנֵאֲמֵר (לִקְמָן לג, ב) ה' מִסִּינַי בָּא וְחִרַח מִשְׁעִיר לְמוֹ הוֹפִיעַ מִהֵר פֶּאֶרֶן וְאֵתָה מִרְבָּבוֹת קוֹדֶשׁ, (חֲבִיקוֹן ג, ג) 'אֵלֹהִים מִחִימֵן יוֹבֵא' זֶה רוּחַ רִבְעִית, יִפְרֹשׁ בְּנִפְיוֹ יִקְחָהוּ יִשְׁאָהוּ עַל-אֲבִרָתוֹ:

יַפְרוּשׁ כְּנַפְיוֹ יִקְחָהוּ. כִּשְׁבָּא לִיטוֹן מִמְּקוֹם לְמְקוֹם אִינוֹ נוֹטֵלֵן בְּרַגְלֵיוֹ כִּשְׁאֵר עוֹפוֹת, לְפִי שְׁאֵר עוֹפוֹת יִרְאִים מִן הַנֶּשֶׁר, שְׁהוּא מַגְבִּיהַּ לַעֲוֹף וּפּוֹרַח עֲלֵיהֶם, לְפִיכֵךְ נוֹשָׁאֵן בְּרַגְלָיו מִפְּנֵי הַנֶּשֶׁר, אֵלָּה הַנֶּשֶׁר אִינוֹ יִרְאֵה אֵלָּה מִן הַחֵץ, לְפִיכֵךְ נוֹשָׁאֵן עַל כְּנַפְיוֹ, אֹמֵר מוֹטֵב שִׂכְנֵם הַחֵץ בִּי וְלֹא יִכְנֵם בְּבִנִי, אֲףִי הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא (שְׁמוֹת יט, ז) וְאִשָּׁא אֲחֵכֶם עַל כְּנַפֵּי נְשָׁרִים, כְּשִׁנְסַעוּ מִצְרַיִם אַחֲרֵיהֶם וְהַסִּיגוּם עַל הַיָּם הֵיוּ זֹרְקִים בְּהֵם חֲסִים וְאֵבְנֵי בְּלִיטֵרָאוֹת, מִיד (שם יד, יט) - (כ) וַיִּסַּע מִלֶּאֱלֹהִים וְגו' וַיִּבֹּא בֵּין מַחֲנֵה מִצְרַיִם וְגו':

(יב) יִקְוֹק בְּדֵר יִנְחָנוּ נִהְגָּם בְּמִדְבַר בְּטַח וְדֵד וְאִין עֲמֹ אֵל נִבְרָה. לֹא הִיא כֹחַ בְּאֶחָד מִכָּל אֱלֹהִים הַגּוֹיִם לְהִרְאוֹת כְּחוֹ וְלִהְלַחֵם עִמָּהֶם. וְרִבּוֹתֵינוּ דִרְשׁוּהוּ עַל הַעֲתִיד, וְכֵן תִּרְגֹּם אֲוִנְקָלוֹס. וְיִי בְּחֻלְדוֹהִי עֲתִיד לְאֲשִׁרִיָּתָהוֹן בְּעִלְמָא דְּהוּא עֲתִיד לְאֲתִתְדָתָא וְלֹא יִתְקַבֵּל גְּדַמְוִיהִי פֶלְחוֹן טַעֲוִין. וְאִינוֹ אֹמֵר - דְּבִרֵי תוֹכְחָה הֵם, לְהַעֲדִיל הַשְׁמִים וְהָאֶרֶץ וְתִהְיֶה הַשִּׁירָה לָהֶם לַעֲדָה שְׁסוּפֵן לְבָגוּד וְלֹא יִזְכְּרוּ הָרַחֲשׁוֹת שֶׁעָשָׂה לָהֶם וְלֹא הַגּוֹלְדוֹת שְׁהוּא עֲתִיד לַעֲשׂוֹת לָהֶם, לְפִיכֵךְ כְּרִיד לִישַׁב הַדָּבָר לְכֹאֵן וּלְכֹאֵן. וְכֵל הַעֲנִין מוֹסֵב עַל (לְעִיל פס' ז) זָכוֹר יְמוֹת עוֹלָם בִּינוֹ שְׁנוֹת דוֹר וְדוֹר, כֵּן עָשָׂה לָהֶם וְכֵן עֲתִיד לַעֲשׂוֹת, כֹּל זֶה הִיא לָהֶם לְזִכּוֹר:

*

שלישי

(יג) וַיִּרְבְּהוּ עַל-בְּמוֹתֵי בְּמִתֵּי אֲרָץ - כֹּל הַמִּקְרָא כְּתִרְגוֹמוֹ. (אֲשֶׁרֵינוּ עַל תְּקִפִּי אֲרַעֲא וְאֲוִנְקָלוֹס בְּזֵית סְנִיאִהוֹן וְיֵהֵב לְהוֹן בְּזֵית שְׁלִיטִי קְרוּיֹן וְנִכְסִי יִתְגִּי בְּרִיֹן תִּקְפִּיָּהוֹן עִמָּא דְּאֲרַעֲהוֹן וְאֲחִסְנִתָּהוֹן עִם בְּזֵית חִילִיָּהוֹן וְיִמְשִׁרִיתָהוֹן וְדָם גְּבִרִיָּהוֹן יִתְשַׁד בְּמִיָּא.) יִכְנַעְהוּ וְגו'. עַל שֶׁם שְׁאֵרֵךְ יִשְׂרָאֵל גְּבוּהַ מִכָּל הָאֲרָצוֹת. בְּמוֹתֵי אֶרֶץ. לְשׁוֹן גּוֹבָה. וַיִּאֲבָל תְּנוּבָת שְׂדֵי - אֵלֵה פִירוֹת אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל שְׁקִלִים לְנוֹב וְלִהְתַּבְּשֵׁל מִכָּל פִּירוֹת הָאֲרָצוֹת. שְׂדֵי. לְשׁוֹן שְׂדֵה.

וַיִּנְקְהוּ דְּבִשׁ מִסְלַע מַעֲשָׂה בְּאֶחָד שְׁאֲמֵר לְבָנוֹ בְּסִיכְנֵי הַבָּא לִי קִצִּיעוֹת מִן הַחֲבִית, הֵלֶךְ וּמֹאֵל הַדְּבַשׁ אֶף עַל פִּיה. אֲמֵר לוֹ זֶה שֶׁל דְּבַשׁ הוּא. אֲמֵר לוֹ הַשְׁקַע יָדְךָ לְתוֹכָהּ וְאֵתָה מַעֲלָה קִצִּיעוֹת מִתּוֹכָהּ, וְשִׁמּוֹן מִחֻלְמִישׁ צוּר. אֵלֹה זִיתִים שֶׁל גּוֹשׁ חֶלֶב. חֻלְמִישׁ צוּר. תִּקְפוּ וְחִזְקוּ שֶׁל סִלְע. כִּשְׁאִינוֹ דְּבֹק לְתִיבָה שֶׁלֹּאֲחִירָיו נְקוּד חֻלְמִישׁ (תהלים קיד, ח), וְכִשְׁהוּא דְּבֹק נְקוּד חֻלְמִישׁ: **

(יד) חַמָּאֵת בְּקָר וְחֶלֶב צֹאן זֶה הִיא בִימֵי שְׁלָמָה, שְׁנֵאֲמֵר (מלכים א' ה, ג) עֲשִׂרָה בָקָר בְּרִיאִים וְעֲשָׂרִים בָּקָר רַעִי וּמִאֲהָ אֵלָּה, עֲסֵי חֶלֶב בְּרִים זֶה הִיא בִימֵי עֲשֶׂרֶת הַשְּׁבָטִים, שְׁנֵאֲמֵר (עמוס ו, ז) וְאוֹכְלִים כְּרִים מִזֶּאֱלֵי בְּנֵי בִשָּׁן וְעִתּוּדִים עֲסֵי חֶלֶב בְּלִיֹּת חֲטָה זֶה הִיא בִימֵי שְׁלָמָה, שְׁנֵאֲמֵר (מלכים א' ה, ב) וַיְהִי לָחֶם שְׁלָמָה וְגו' (לְיוֹם אֶחָד שְׁלָשִׁים כֹּר סִלְתָּ וְשְׁשִׁים כֹּר קִמְחָה), וְדָם-עֵנֶב תִּשְׁתַּהֲחֶמֶר. בִּימֵי עֲשֶׂרֶת הַשְּׁבָטִים, (עמוס ו, ו) הַשּׁוֹתִים בְּמִזְרָקֵי יִין.

עֵקֶב סִדֵּר הַרְשִׁי בַּפְּסוֹק זֶה (תְּחִילָה מִדְּבַר עַל הַתְּקוּפוֹת בִּימֵי עַמִּי שֶׁנִּתְבָּרְכוּ בַּשְּׁפַע הַמִּזְכּוֹר, וְאַחֲ"כַּ חֲזוֹר לְתַחֲלִית הַפְּסוֹק לְבַאֵר אֶת הַמִּיָּלִים, הַפְּסוֹק מוֹבָא שׁוֹב עִם הַמִּשְׁךְ דְּבִרֵי רַשִׁי.

*

חמישי

(בט) לו חֲכָמוֹ יִשְׁכִּילוּ זֹאת יְבִינוּ לְאַחֲרִיתָם. יתנו לב להתבונן לסוף פורענותם של ישראל:

(ל) אֵיכָה יִרְדֹּף אֶחָד אֶלֶף, איכה ירדוף אחד. ממנו אלף מישראל וישנים יניסו רבבה אס-לא בִּי-צִוְרִים מְכָרִם וַיִּקְזַק הַסִּגְיָרִים. מכרם ומסרם בידנו. דילבר"ר בלע"ז ו[להסגיר]:

(לא) כִּי לֹא בְּצִוְרָנוּ צֹרֵם כֹּל זֶה הִיָּה לָהֶם לְחֹיִצִּים לְהַבִּין, שהם הסגירים ולא להם ולא להיהם הנצחון, שהרי עד גנה לא יכלו כלום אלהיהם כנגד אורנו, כי לא כסלענו סלעם. כל אור שבמקרא לשון סלע, וְאֵיבִינוּ פְּלִילִים. ועכשיו אויבנו שופטים אוננו, הרי שאורנו מכרנו להם:

(לב) בִּי-מִגְפֹן סֹדֶם גִּפְתָּם וּמִשְׁדָּמֹת עֲמֹרָה, כי מגפן סדום גפנס. מוסב למעלה. אמרתי בלבי אפאיהם ואשצית זכרם, לפי שמעשיהם מעשה סדום ועמורה. שדמות. שדה תבואה, כמו (תבואה ג, יז) ושדמות לא עשה אוכל, (מלכים ב' כג, ד) בשדמות קדרון, עֲנִיבְמֹל עֲנִיבִי-רוֹשׁ עֵשֶׂב מֵרֶשֶׁת מְרֹדֶת לָמוֹ. משקה מר ראוי להם, לפי מעשיהם פורענותם. וכן תרגם אונקלוס ותשלמת עובדיהון כמרתותהו:

(לג) חֲמַת תַּנְיָנִים יִינָם כְּתַרְגוּמוֹ הָא חֲמַת תַּנְיָנִיָּא כִּס פורענותהו, הגה כמיריות נחשים כוס משתה פורענותם וְרֵאשׁ פְּתָנִים אֲבֹר: וראש פתנים. כוסם, שהוא אכזר לנשך. אויב אכזרי יבא ויפרע מהם:

(לד) הֲלֹא-הוּא בָּמָם עֲמָדִי כְּתַרְגוּמוֹ (הלא כל עוֹבְדֵיהוֹן גִּלּוֹ קֶדְמִי), כסבורים הם ששכחתי מעשיהם, כולם גנוזים ושמורים לפני. הלא הוא. פרי גפנס ותבואת שדמותם כמס עמדי חתום באוצרתי:

(לה) לִי נֶקֶם וְשָׁלֹם עִמִּי נָכוֹן וּמוֹזֶמֶן פורענות נקם, ושלם להם כמעשיהם, הנקם ושלם להם גמולם. ויש מפרשים ושלם שם דבר, כמו ושלום, והיא מגזרת והדבר אין בהם (ירמיה ה, יג), כמו והדבור. ואימתי אשלם להם – לַעֲת תָּמוּט רִגְלָם כשתחוס זכות אבותם שהן סמוכין עליו, כִּי קָרוֹב יוֹם אִידָם משאלה להביא עליהם יום אידם, קרוב ומוזמן לפני להביא על ידי שלוחים הרבה וְחֵשׁ עֲתֹדֶת לָמוֹ. ומהר יבואו העתידות להם.

וחש. כמו (ישעיה ה, יט) ימהר יחיש. עד כאן העיד עליהם משה דברי תוכחה, להיות השירה הזאת לעד, כשתבוא עליהם הפורענות ידעו שאני הודעתי מראש. מכאן ואילך העיד עליהם דברי תנחומין שיבואו עליהם ככלות הפורענות ככל אשר אמר למעלה (לעיל ל, א – ג) והיה כי יבואו עליך וגו' הברכה והקללה וגו' ושב ה' אלהיך את שבותך וגו':

(לו) בִּי-יָדִין יִקְזַק עֲמֹו וְעַל-עֲבָדָיו יִתְנַחֵם,

כי ידין ה' עמו. כשישפוט אותן ביסורין הללו האמורים עליהם, כמו (איוב לו, לא) כי בם ידין עמים – ייסר עמים. 'כי' זה אינו משמש בלשון דהא, לתת טעם לדברים של מעלה, אלא לשון תחילת דבור, כמו (ויקרא כה, ד) כי תבואו אל הארץ, כשיבואו עליהם משפטים הללו ויתנחם הקדוש ברוך הוא על עבדיו לשון ולרחם עליהם. יתנחם. לשון הפך המחשבה להיטיב או להרע,

כִּי יִרְאֶה בִּי-אֵלֶּת יָד וְאָפֶס עֲצוֹר וְעֹזוֹב:

אתה מאל בְּגוֹי נָבֵל אֲבָעִים. אלו המינים, וכן הוא אומר (תהלים יד, א) אומר נבל בלבו אין אלהים:

(כב) בִּרְאשׁ קִדְחָה עֵרַה בְּאִפִּי וְתִיקַד עַד-שְׂאוֹל תַּחְתִּית, ותיקד. כנס עד היסוד, וְתִאֲכַל אֶרֶץ וִיבִלָּה אֲרָכָם ויבולה ותלֵּהט מוֹסְדֵי הָרִים. ירושלים המיוסדת על ההרים, שנאמר (תהלים קכה, ד) ירושלים הרים סביב לה:

(כג) אֲסַפָּה עֲלִימוֹ רַעוֹת אַחֲבִיר רַעַה עַל רַעַה, לשון (ישעיה כט, א) ספו שנה על שנה, (לעיל כט, יח) ספות הרווה, (ירמיה ז, כא) עולותיכם ספו על זבחיכם. דבר אחר אספה – אכלה, כמו (בראשית יט, טו) פן תספה, חֲצִי אֲבִלָּה-בָּם. כל חצי אשלים בהם. וקללה זו לפי הפורענות לברכה היא, חֲצִי כִלִּים והם אינם כללים:

(כד) מִזֵּי רַעַב - אונקלוס תרגם נפחתי כפון, ואין לי עד מוכיח עליו. ומשמו של רבי משה הדקדק מוטולשם שמעתי שעירי רעב, אדם כחוש מגדל שער על בשרו. מזי. לשון ארמי שער מזיז, דהוה מהפך במזיז, וְלִחְמִי רֶשֶׁף הַשָּׁמַיִם נלחמו בהם, שנאמר (איוב ה, ז) ובני רשף יגביהו עוף, והם שדים, וְקָטַב מְרִירִי וכריחות שד ששמו מרירי. קטב. כריחה, כמו (הושע יג, יד) אהי קטבך שָׂאוֹל, וְשֵׁן-בְּהֵמָה אֲשֶׁלֶּדָּבָם - מעשה היה והיו הרחלים נושכין וממיתין, עֲסֻחֲמַת זַחְלִי עֶפֶר. ארס נחשים המהלכים על גחונם על העפר, כמים הזוחלים על הארץ. זחילה לשון מרוצת המים על העפר, וכן כל מרוצת דבר המשפף על העפר והולך:

(כה) מִחוּץ תִּשְׁבֵּל-חֶרֶב מִחוּץ לַעִיר תִּשְׁכַּלֶּם חֶרֶב גִּיּוֹסוֹת וּמַחְדָּרִים אִימָה גִּבְעָחוֹר גִּבְעָתוֹלָה יִנָּק עִם-אִישׁ שִׁיבָה:

ומחדרים אימה. כשבורה וגמלט מן החרב, חדרי לבבו נקופים עליו מחמת אימה והוא מת והולך בה. דבר אחר ומחדרים אימה, שצבית תהיה אימת דבר, כמו שנאמר (ירמיה ט, כ) כי עלה מות בחלוניו, וכן תרגם אונקלוס.

דבר אחר מחוץ תשכל חרב על מה שעשו בחולות, שנאמר (ירמיה יא, יג) וּמִקֶּפֶר תָּלוֹת יִרְשָׁלַם שְׁמָקָם מִן-צָחוֹת לְבָשֶׁת. ומחדרים אימה. על מה שעשו בחדרי חדרי, שנאמר (יחזקאל ח, יב) אשר זקני בית ישראל עושים בחושיך איש בחדרי משכיתו:

(כו) אֲמַרְתִּי אֶפְאִיָּהם אֲשִׁבִּיתָהּ מֵאֲנוֹשׁ זָכָר:

אמרתי אפאיהם. אמרתי בלבי אפאה אותם. ויש לפרש אפאיהם – אשיתם פאה להשליכם מעלי הפקר. ודוגמתו מלינו בעורא (נחמיה ט כב) ותתן להם ממלכות ועממים ותחלקם לפאה, להפקר, וכן חבדו מנחם. ויש פותרים אותו כתרגומו – יחול רוגזי עליהן. ולא יתכן, שאם כן היה לו לכתוב אפאיהם, אחת לשמוש ואחת ליסוד, כמו (ישעיה מה, ה) אאזרך, (איוב טז, ה) אאמיאכס במו פי, והא' התיכונה אינה ראויה בו כלל. ואונקלוס תרגם אחר לשון הברייתא השנויה בספרי החולקת תיבה זו לשלש תיבות, אמרתי אף אי הם, אמרתי באפי אתנם כאילו אינם, שיאמרו רואיהם עליהם איה הם:

(כז) לִוְלִי פָּעַם אוֹיֵב אֲגִיד פֶּדְיִנְבָּרוּ צְרִימוֹ - אם לא שבעם האויב כנום עליהם להשחית, ואם יוכל להם וישחיתם יתלה הגדולה בו ובאלהיו ולא יתלה הגדולה בו, וזה שנאמר פן ינכרו צרימו, ינכרו הדבר לחלות גבורתי בנכרי, שאין הגדולה שלו פֶּדְיִנְבָּרוּ יָדָנוּ רָמָה וְלֹא יִקְזַק פָּעַל בְּלִי-אֵת. כי אותו גוי אויב עזות המה:

(כח) בִּרְגִזִּי אֲבִיר עֲצוֹת הֶמָּה וְאִין בָּהֶם תְּבוּנָה. שאילו היו חכמים ושיכילו זאת, איכה ירדוף וגו':

וכפר אדמתו עמו. ויפייס אדמתו ועמו על הארות שעברו עליהם ושעשה להם האויב.

וכפר. לשון רצוי ופיוס, כמו (בראשית לז, כא) אכפרה פניו – אנחינה לרוגזיה.

וכפר אדמתו. ומה היא אדמתו – עמו. כשעמו מתנחמים ארצו מתנחמת, וכן הוא אומר (תהלים פה, ז) 'רצית ה' ארצך', במה רצית ארצך, 'שבת שבות יעקב'.

כעת מביא רש"י פירוש נוסף מהספרי הנוגע לפסוקים כו – מא. להקל על ההבנה, צוטטו שוב פסוקים אלו, ובתוכם (החל מפסי' לב) שולבו דברי הרש"י.

(כו) אֲמַרְתִּי אֶפְאִיֵּהֶם אֲשַׁבִּיטָהּ מֵאֲנֹשׁ וְזָכְרָם: (כז) לֹדְלִי כָעֵס אוֹיֵב אֲגֹדֶר וְיִנְבְּרוּ צָרֵימִי וְפָדְיָאֲמְרוּ יָדְנוּ רָמָה וְלֹא יִקְוָה פֶּעַל כְּלִי־אֵת: (כח) בִּדְגֵי אֲבֵד עֲצוֹת הַמָּה וְאֵין בָּהֶם תִּבְנוּנָה: (כט) לֹא חֲכָמוּ יִשְׁפִּילוּ זֹאת יָבִינוּ לְאֲחֵרֵיתָם: (ל) אֵיכָה יִרְדֹּף אֶחָד אֶלֶף וְשָׁנִים יִנְסוּ רַבָּה אֲסִלָּא בִּרְצוֹנָם מִכָּרָם וּיִקְוָה הַסְּגִירָם: (לא) כִּי לֹא כִצְוֵרְנוּ צוּרָם וְאֵין בָּיֵינוּ פְּלִילִים:

בפנים אחרים היא נדרשת בספרי, ונחלקו זה רבי יהודה ורבי נחמיה. רבי יהודה דורש כולה כנגד ישראל, ורבי נחמיה דורש כולה כנגד האומות. רבי יהודה דורש כלפי ישראל – אמרתי אפאיהם – כמו שפירשתי עד ולא ה' פעל כל זאת.

כי גוי אוֹבד עֲלוֹת הָמָה – אֲבָדוּ תוֹרַתִּי שֶׁהָיָה לָהֶם עֲלָה נְכוּנָה. ואין זה תְּבוּנָה – להתבונן איכה ירדוף אחד מן האומות אלף מהם אם לא כי אֲרָם מְכַרְס, כי לא כלורנו אֲרָם, הכל כמו שפירשתי עד תכליתו. ורבי נחמיה דורש כלפי האומות – כי גוי אוֹבד עֲלוֹת הָמָה, כמו שפירשתי תחילה עד ואֲוִיבֵינוּ פְּלִילִים.

(לב) כִּי־מִגְפֵן סֶדֶם גִּפְנֵם שֶׁל אֲוִיבֵינוּ וּמִשְׁדָּמֹת עֲמֹרָה וְגו'. ולא ישימו לבם לתלות הגדולה כי עֲנַבְמוֹ עֲנַב־יָדוּשׁ אֲשַׁבִּלָת מִרְדָת לָמוּ. עֲנַבְמוּ עֲנַב־יָדוּשׁ. הוא שאמר לולי כעס אוֹבֵד אֲגֹדֶר על ישראל להרעילם ולהמירם, לפיכך אשכלות מרירות לָמוּ, להלעיט אותם על מה שעשו לבני:

(לג) חֲמַת תִּנְיָנִים יִנָּם מוֹכֵן לְהַשְׁקוֹתָם עַל מַה שֶׁעָשׂוּ לָהֶם וְרָאִשׁ פְּתָנִים אֲבָיו:

(לד) הֲלֹא־הוּא בָּמָס עֲמָדִי אוֹתוֹ הַכּוֹס, שְׁנֹאֲמַר (תהלים עה, ט) כי כוס ביד ה' וגו' חֲתוּם בְּאִזְרֹתָי:

(לה) לִי נָקָם וְשָׁלֵם לַעֲת תִּמְנוֹט רַגְלִים כְּעִנְיִן שְׁנֹאֲמַר (ישעיה כו, ו) תִּרְמַסְנָה רַגְלִי בִּי קְרוֹב יוֹם אֵיֶדֶם וְחָשׁ עֲתִדָת לָמוּ:

(לו) כִּי־יָדִין יִקְוָה עֲמֹו וְעַל־עֲבָדָיו יִתְנַחֵם בִּי יִרְאֶה בִּרְאִי־לֵת יוֹד וְאֶפֶס עֲצוֹר וְעָזוֹב: כי ידיו ה' עמו. כלשון זה משמש כי ידיו כלשון 'דהא', ואין ידיו לשון יסוריו, אלא כמו כי יריב את ריבם מיד עוֹשִׁקֵיהֶם, כי יראה כי אזלת יד וגו'.

(לז) וְאֲמַר אֵי אֱלֹהֵימִי צוּר חֲסִיו בּוֹ. האויב יאמר אי אלהימו של ישראל, כמו שאמר טיטוס הרשע כשגדר את הפרכת, כענין שְׁנֹאֲמַר (מִיכָה ז, י) וְתִרָא אוֹיְבֵיךָ וְתִכְסֶה בֹשָׁה הָאוֹמְרָה אֵלֵי אוֹיֵב ה' אֱלֹהֶיךָ:

כי יראה כי אזלת יד. כשיראה כי יד האויב הולכת וחוקת מאד עליהם ואפס זה עוזר ועוזב.

עוזר. נוסע על ידי עוזר ומושל שיעזור בהם.

עוזב. על ידי עוזב. עוזר הוא המושל העוזר בעם שלא ילכו מפוזרים בזאתם לזכא על האויב, כלשון לע"ז מיינטינו"ר [שליט]. עוזר הוא הנוסע במעורר המושל. עוזב – מחזק, כמו (נחמיה ג, ח) ויעזבו (את) ירושלים עד החומה, (ירמיה מט, כה) איך לא עוזבה עיר תהלה. עוזר מיינטינו"ר [שליט]. עוזב אינפורטדו"ר [מבזלר].

(לז) וְאֲמַר הַקְדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא עֲלֵיהֶם אֵי אֱלֹהֵימִי עֲבֹדָה זָרָה שֶׁעָבְדוּ צוּר חֲסִיו בּוֹ. הסלע שהיו מתכסין בו מפני החמה והאינה, כלומר שהיו בטוחין בו להגן עליהם מן הרעה:

(לח) אֲשֶׁר חָלַב וְבָחִימוֹ יֹאכְלוּ יִשְׁתָּנוּ יִין נְסִיכָם הִיוּ אוֹתָן חֲלָהוֹת חוֹכְלִים, שהיו מקריבין לפניו, ושוחין יין נסיכס, יְקִימוּ וְיַעֲזֹרְכֶם יְהִי עֲלֵיכֶם סִתְרָה. אותו האור יהי לכם מחסה ומסתור:

(לט) רָאוּן עֲתָה הִבִּינוּ מִן הַפּוֹרְעָנוֹת שֶׁהִבְאֵתִי עֲלֵיכֶם וְאֵין לָכֵס מוֹשִׁיעַ, וּמִן הַתַּשְׁעוּה שֶׁאֲשַׁעֲכֶם וְאֵין מוֹחֵה בִידֵי כִי אֲנִי אֲנִי הוּא אֲנִי לְהַשְׁפִּיל וְאֵין לְהַרִים וְאֵין אֱלֹהִים עֲמָדִי עוֹמֵד כְּנֹגֵד לְמַחֲוֹת. עַמְדִּי. דוֹגְמָתִי וְכִמוֹנִי אֲנִי אֲמִית וְאֲחִיָּה מִחֲצֵתִי וְאֲנִי אֲרָפָא וְאֵין מִיָּדִי מִצִּיל. הַפּוֹשְׁעִים בִּי:

*

ששי

(מ) כִּי־אֲשָׂא אֶל־שָׁמַיִם יָדֵי כִי בַחֲרוֹן אֲפִי אֲשָׁא יְדֵי אֵל עֲלָמִי בַשְׁבּוּעָה וְאֲמַרְתִּי חֵי אֲנֹכִי לָשׁוֹן שְׁבֹעָה הוּא, אֲנִי נִשְׁבַּע חֵי אֲנֹכִי לְעָלָם:

(מא) אִם־שָׁנוֹתִי בָרַק חֲרָבִי אִם אֲשָׁן אֶת לֵהָב חֲרָבִי, כמו (ויחזקאל כא, טו) 'למען היות לה בַּרַק', שְׁפִלְנוֹדִי [בדק] וְתִאֲחֹז בְּמִשְׁפַּט יָדֵי לְהַנִּיחַ מִדַּת רַחֲמִים בְּאוֹיְבֵי שֶׁהֲרֵעוּ לָכֵס, 'אֲשֶׁר אֲנִי קֹדֶשְׁתִּי מֵעַתָּה וְהִמָּה עֲזָרוּ לְרַעְיָה' (זכריה א, טו). דבר אחר ותאחז ידי את מִדַּת הַמִּשְׁפָּט לְהַחֲזִיק בָּהּ וּלְנַקוֹם נֶקֶם, אֲשִׁיב נֶקֶם לְצָרִי וְלִמְשֹׁנָאֵי אֲשָׁלָם:

אֲשִׁיב נֶקֶם וגו'. לָמוּד רְבוּתֵנוּ בְּאִגְלָה מִתּוֹךְ לָשׁוֹן הַמִּקְרָא שֶׁאֲמַר וְתִאֲחֹז בְּמִשְׁפַּט יְדֵי, לֹא כְּמִדַּת בָּשָׂר וְדֵם מִדַּת הַקְדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא, מִדַּת בָּשָׂר וְדֵם זֶרֶק חֵץ וְאִינוּ יוֹכֵל לְהַשִּׁיב, וְהַקְדָּה זֶרֶק חֲזָיו וְיָשׁ בִּידוֹ לְהַשִּׁיב, כְּאִילוּ אוֹחֹז בִּידוֹ, שֶׁהִי בָרַק הוּא חָזָו, וְשֹׁאֲמַר כֹּאן בָּרַק חֲרָבִי וְתִאֲחֹז בְּמִשְׁפַּט יְדֵי, וְהַמִּשְׁפָּט הַזֶּה לָשׁוֹן פּוֹרְעָנוֹת הוּא, בְּלַע"ז יוֹשְׁטִיז"א [עוֹשֵׁשׁ]:

(מב) אֲשַׁבִּיר חֲצִי מִדָּם הָאוֹיֵב וְחֲרָבִי תֹאכַל בָּשָׂר בְּשָׂר מִדָּם חָלָל וְשִׁבְיָה זֹאת תִּהְיֶה לָהֶם מַעֲוֹן דֵּם חֲלָלִי יִשְׂרָאֵל וְשִׁבְיָה שֶׁעָבְדוּ מִהֶם מִרְאֵשׁ פְּרָעוֹת אֲנִיב. מִפְּשַׁע תַּחֲלִיל פְּרָעוֹת הָאוֹיֵב, כִּי כִשְׁהִקְדָּה נִפְרַע מִן הָאוֹמֹת פּוֹקֵד עֲלֵיהֶם עוֹנֵם וְעוֹנוֹת לְבֹתֵיהֶם מִרְאֵשִׁית פְּרָעָה שֶׁפָּרְסוּ בִּישְׂרָאֵל:

(מג) הֲרִנְיָנוּ גוֹיִם עֲמֹו לְאוֹתוֹ הַזֶּמֶן יִשְׁבְּחוּ הָאוֹמֹת אֶת יִשְׂרָאֵל, רָאוּ מַה שֶּׁבָּחָה שֶׁל אֲוִיבָה זֶה שֶׁדָּבְקוּ בַּהֲקָדָה בְּכָל תַּחֲלָלוֹת שֶׁעָבְדוּ עֲלֵיהֶם וְלֹא עֲזָבוּהוּ, וְיֹדְעִים הִיוּ בְּטוֹבוֹ וּבִשְׁבָחוֹ, כִּי דָם־עֲבָדָיו יִקְוָם שְׁפִיכוֹת דְּמֵיהֶם, כְּמִשְׁמַעוּ וְנָקָם לְצָרֵינוּ עַל הַגָּזֵל וְעַל הַחֲמָס, כְּעִנְיִן שְׁנֹאֲמַר (יואל ד, יט) מִזְרִים לְשִׁמָּה תִּהְיֶה וְאִדּוֹם לְמַדְבָּר שְׁמָמָה תִּהְיֶה מִחֲמָם בְּנֵי יִהוּדָה, וְשֹׁאֲמַר (עובדיה א, י) מִחֲמָם אֶחָד יַעֲקֹב וְגו' (תְּכַסֵּף בּוֹשָׁה וְיִקְרָת לְעוֹלָם) וְכִפָּר אֲדַמְתּוֹ עֲמֹו: פ

לאשה הלוואי והאיה פילגשו, וכל כך למה, להודיע שזכו של אברהם שהיו שלטונים ומלכים מתאווים להדבק בזרעו:

מפטיר (מח) וידבר יקוק אל־משה בעצם היום הזה לאמר:

וידבר ה' אל משה בעצם היום הזה. בשלושה מקומות נאמר בעצם היום הזה, נאמר בנח (בראשית ז, יג) בעצם היום הזה בל נח וגו' (אל התבה), במלכות אורו של יום, לפי שהיו בני דורו אומרים בכך וכך אם אנו מרגישים בו אין אנו מניחין אותו ליכנס בתיבה, ולא עוד אלא אנו נוטלין כשילין וקדומות ומבקעין את התיבה. אמר הקדוש ברוך הוא הריני מכניסו בחצי היום, וכל מי שיש בידו כח למחות יבא וימחה.

במצרים נאמר (שמות יב, נא) בעצם היום הזה הוליא ה', לפי שהיו מצרים אומרים בכך וכך אם אנו מרגישים בהם אין אנו מניחים אותם ללכת, ולא עוד אלא אנו נוטלין סייפות וכלי זיין ואורגין בהם. אמר הקדוש ברוך הוא הריני מולאין בחצי היום, וכל מי שיש בו כח למחות יבא וימחה.

אף כאן במיתתו של משה נאמר בעצם היום הזה, לפי שהיו ישראל אומרים בכך וכך אם אנו מרגישים בו אין אנו מניחין אותו, אדם שהולאנו ממצרים וקרע לנו את הים והוריד לנו את המן והגזי לנו את השליו והעלה לנו את הבאר ונתן לנו את התורה אין אנו מניחין אותו. אמר הקדוש ברוך הוא הריני מכניסו בחצי היום וכו'.

(מט) עלה אל־הר העברים הנה הרנבו אשר בארץ מואב אשר על־פני ירדו וראה את־ארץ כנען אשר אני נתן לבני ישראל לאחיה:

(נ) ונתן בְּהָרֶם אֲשֶׁר אֵתָּה עֲלֶיהָ שְׁמָה וְהֶאֱסַף אֶל־עַמִּיךָ בְּאֶשֶׁר־מָת אֶהְרֹן אֲחִיךָ בְּהָרֶם הַהוּא וַיֵּאֱסַף אֶל־עַמִּי:

כאשר מת אהרן אחיך. באותה מיתה שראית וחמדת אותה, שהפשיט משה את אהרן בגד ראשון והלבישו לאלעזר, וכן שני וכן שלישי, וראה בנו בכדורו. אמר לו משה – אהרן אחי עלה למטה, ועלה. פשוט ידך, ופשוט. פשוט רגלך, ופשוט. עזם עיניך, ועזם. קמוץ פיד, וקמוץ והלך לו. אמר משה אשרי מי שמת במיתה זו:

(נא) על־אשר מעלתם בי גרמחם למעול כי בתוך בני ישראל במי מריבת קדש מדברצן על אשר לא־קדשתם אותי בתוך בני ישראל. גרמחם לי שלא אתקדש, אמרתי לכם (במדבר כ, ח) ודברתם אל הסלע, והם הכוהו, והולכנו להכותו פעמיים, ואילו דברו עמו ונתן מימיו בלא הכאה היה מתקדש שם שמים, שהיו ישראל אומרים ומה הסלע הזה שאינו לשכר ולא לפורענות, אם זכה אין לו מתן שכר ואם חטא אינו לוקה כך מקיים מצות בוראו, אנו לא כל שכן:

(נב) כי מנגד מרחוק תראה את־הארץ, תראה וגו'. כי אם לא תראה עכשיו לא תראה עוד בחיך ושמחה לא תבוא אל־הארץ אשר אני נתן לבני ישראל: ושמה לא תבוא. וידעתי כי חביבה היא לך, על כן אני אומר לך (לעיל פס' מט) עלה וראה: פ

כל הזכויות שמורות. ©

את כלל העריכה ניתן לראות במבוא לגליון פרשת בראשית.

ניתן להשיג את הגליון (וכן גליונות קודמים) במאגר העלונים הממוחשב של 'דרשו', וכן ב'לדעת עלונים'

וכן ניתן להשיג במייל - 2711526@GMAIL.COM

הארות הערות ותיקוני טעויות יתקבלו בברכה 05276-00532

(לח) אשר חלב ובחילו יאכלו ישתו יין נסיכם יקומו ויעזרכם יהי עליכם סתרה:

(לט) ראו עתה כי אני הוא ואין אלהים עמדי אני אמית ואחיה מחצתי ואני ארפא, ראו עתה כי אני וגו'. אז יגלה הקדוש ברוך הוא ישועתו ויאמר 'ראו עתה כי אני אני הוא', מאתי באת עליהם הרעה ומאתי תבוא עליהם הטובה, ואין מידי מציל. מי שיזיל אתכם מן הרעה אשר אביא עליכם:

(מ) כי־אִשָּׁא אֶל־שָׁמַיִם יְדִי וְאִמְרָתִי חִי אֲנִי לְעָלָם:

כי אשא אל שמים ידי. כמו כי נשאתי, תמיד אני משרה מקום שכונתי בשמים, כהרגומו (ארי אתקניית בשמיא בית שכןתי). אפילו חלש למעלה וגבור למטה, אימת העליון על התחתון, וכל שכן שגבור למעלה וחלש למטה.

ידי. מקום שכונתי, כמו (במדבר כ, יז) איש על ידו. והיה בידי להפרע מכם, אבל אמרתי שחי אנכי לעולם, איני ממחר לפרוע, לפי שיש לי שהות בדבר, כי אני חי לעולם, ובדורות אחרונים אני נפרע מהם, והיכולת בידי להפרע מן המתים ומן החיים. מלך בשר ודם שהוא הולך למות, ממחר נקמתו להפרע בחייו, כי שמה ימות הוא או אויבו ונמצא שלא ראה נקמתו ממנו, אבל אני חי לעולם, ואם ימותו הם ואני נפרע בחייהם, אפרע בזמנתי:

(מא) אם־שִׁנֹּתִי בְּרַק חֲרָבִי וְתִאֲחִי בְּמִשְׁפַּט יְדִי אֲשִׁיב נָקָם לְצָרִי וְלִמְשַׁנְאֵי אֲשָׁלֵם: אם שנותי ברק חרבי. הרבה 'אם' יש שאינם תלויין, כשאשנן ברק חרבי ותאחז במשפט ידי וכו', כמו שפירשתי למעלה.

ע"כ ההוספה של הפסוקים שנכפלו

*

שביעי

(מד) ויבא משה וידבר את־בְּלִדְבָרִי הַשִּׁירָה הַזֹּאת בְּאָזְנֵי הָעָם הוּא וְהוֹשִׁיעַ בֶּן־נֹון. שבת של דיוגני היתה, נטלה רשות מזה ונתנה לזה, העמיד לו משה מתורגמן ליהושע, שהיה דורש בחייו, כדי שלא יאמרו ישראל – בחייך בך לא היה לך להרים ראש. ולמה קוראו כאן הושע, לומר שלא זכה דעתו עליו, שאף על פי שנתנה לו גדולה, השפיל עצמו כאשר מתחלתו:

(מה) ויכל משה לדבר את־בְּלִדְבָרִים הָאֵלֶּה אֶל־בְּלִדְבָרֵי־יִשְׂרָאֵל:

(מו) ויאמר אלהים שִׁימוּ לְבַבְכֶּם לְכָל־הַדְּבָרִים אֲשֶׁר אֲנִי מַעֲד בְּכֶם הַיּוֹם אֲשֶׁר תִּצְוּ אֶת־בְּנֵיכֶם לְשִׁמֹּר אֶת־בְּלִדְבָרֵי הַתּוֹרָה הַזֹּאת:

שימו לבבכם. כריך אדם שיהיו עיניו ולבו ואזניו מכוונים לדברי תורה, וכן הוא אומר (ויחזקאל מ, ד) בן אדם ראה דעניך ובאזניך שמע ושים לבך וגו', הרי דברים קל וחומר, ומה תבנית הבית שהוא נראה לעינים ונמדד בקנה, כריך אדם שיהיו עיניו ואזניו ולבו מכוונים להבין, דברי תורה שהן כהריון התלויין בשערה על אחת כמה וכמה:

(מז) כי לא־ידבר רק הוא מִפֶּה בִּיהוּא חִיִּיכֶם וּבְדָבָר הַזֶּה תִּאָּרִיכוּ יָמִים עַל־הָאָדָמָה אֲשֶׁר אֲתֶם עֹבְרִים אֶת־הַיַּרְדֵּן שְׁמָה לְרִשְׁתָּהּ: פ

כי לא דבר רק הוא מכס. לא לחנם אתם יגיעים בה, כי הרבה שכן תלוי בה, כי הוא חייכם. דבר אחר אין לך דבר ריקן בתורה שאם תדרשנו שאין בו מתן שכר, תדע לך שכן אמרו (בראשית לו, כב) ואחות לוטן תמנע, (ספ' פס' יב) ותמנע היתה פלגש וגו' (לְאִלְפִיזָן בֶּן עֲשָׂו), לפי שאמרה איני כדאי להיות לו